

### **Cytowanie**

CHICAGO: K. Dadańska, *O znaczeniu konstytucyjnej zasady prawnej ochrony życia rodzinnego w procesie stosowania prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 4, s. 173–192, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.04.13>

APA: Dadańska, K. (2023), *O znaczeniu konstytucyjnej zasady prawnej ochrony życia rodzinnego w procesie stosowania prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 4, s. 173–192, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.04.13>

---

### **Katarzyna Dadańska**

ORCID ID: 0000-0003-1674-8665

Uniwersytet Szczeciński

E-mail: [katarzyna.dadanska@usz.edu.pl](mailto:katarzyna.dadanska@usz.edu.pl)

## **O znaczeniu konstytucyjnej zasady prawnej ochrony życia rodzinnego w procesie stosowania prawa**

**Słowa kluczowe:** rodzina, małżeństwo, dziecko, macierzyństwo, powinowactwo, Konstytucja, konstytucyjna ochrona życia rodzinnego, pokrewieństwo

**Keywords:** family, child, affinity, maternity, marriage, kinship, constitution, constitutional protection of family life

### **Streszczenie**

Celem artykułu jest ukazanie znaczenia konstytucyjnej zasady ochrony prawnej życia rodzinnego w procesie stosowania prawa, podczas którego ustalenie właściwego znaczenia normy ustawy za pomocą normy konstytucyjnej, ma przede wszystkim znaczenie dla właściwej, prokonstytucyjnej wykładni i gwarantuje, że decyzja stosowania prawa, in concreto, będzie prawidłowa. Punktem wyjścia dla przyjętego założenia badawczego będzie próba określenia, jakie desygnaty składają się na pojęcie prawnej ochrony rodziny, jakie przepisy Konstytucji RP realizują tę zasadę, wreszcie, jaka jest funkcja oraz zakres podmiotowy tej gwarancji. Zastosowana zostanie metoda dogmatyczno-prawna oraz, uzupełniająco, prawnoporów-

nawcza. Analizie zostaną poddane wybrane przepisy Konstytucji RP, wybrane orzeczenia sądów powszechnych, sądów administracyjnych, NSA oraz SN, w których omawiana zasada miała niewątpliwy wpływ na decyzję stosowania prawa.

## **Abstract**

### **On the Importance of the Constitutional Principle of Legal Protection of Family Life in the Process of Applying the Law**

The purpose of the article is to show the importance of the constitutional rule of legal protection of family life in the process of application of the law, during which the determination of the correct meaning of the norm of the law by means of a constitutional norm, is primarily important for a proper, pro-constitutional interpretation and ensures that the decision to apply the law, will be correct. The starting point for the research assumption will be an attempt to determine what designations constitute the concept of legal protection of the family, what provisions of the Polish Constitution implement this principle, and what is the function and subjective scope of this guarantee. The analysis will focus on selected provisions of the Polish Constitution and rulings of common courts, administrative courts, the Supreme Administrative Court and the Supreme Court, in which the discussed principle influenced the decision to apply the law.

✱

## **I. Pojęcie prawnej ochrony rodziny i życia rodzinnego w Konstytucji**

Celem artykułu jest ukazanie znaczenia konstytucyjnej zasady ochrony prawnej rodziny i życia rodzinnego w procesie stosowania prawa. Przejęta hipoteza badawcza zakłada, iż ustalenie właściwego znaczenia normy ustawy za pomocą normy konstytucyjnej, ma znaczenie dla właściwej, prokonstytucyjnej wykładni i gwarantuje, że decyzja stosowania prawa, *in concreto*, będzie prawidłowa. Punktem wyjścia dla przyjętego założenia badawczego będzie próba określenia, jakie desygnaty składają się na pojęcie prawnej ochrony rodziny, jakie przepisy Konstytucji realizują tę zasadę, wreszcie, jaka jest funkcja oraz zakres podmiotowy tej gwarancji i jej wpływ na decyzje stosowania prawa. Zastosowana zostanie metoda dogmatyczno-prawna oraz uzupełniająco,

prawnoporównawcza. Analizie zostaną poddane wybrane przepisy Konstytucji, aktów prawa międzynarodowego oraz, na ich tle, wybrane orzeczenia sądów powszechnych, sądów administracyjnych, NSA, SN oraz ETPC, w których omawiana zasada miała decydujący wpływ na wydane rozstrzygnięcie.

Konstytucja RP<sup>1</sup> w art. 18 przewiduje, że „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”. Dalej art. 47 ustawy zasadniczej proklamując konstytucyjną zasadę ochrony prawnej życia rodzinnego gwarantuje, że państwo wspiera rodzinę i nie wkracza bez konieczności w sferę życia rodzinnego<sup>2</sup>. Na władzy publicznej ciąży obowiązek przyznania jednostce rzeczywistych środków prawnych do ochrony przed naruszeniem. Chodzi zarówno o sytuacje zagrażające sferze życia rodzinnego, jak i ją naruszające<sup>3</sup>. Na straży ochrony rodziny, małżeństwa i rodzicielstwa stoją także liczne akty prawa międzynarodowego: Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu 19 grudnia 1966 r.<sup>4</sup>, Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu 19 grudnia 1966 r.<sup>5</sup>, Konwencja Narodów Zjednoczonych o Prawach Dziecka przyjęta 20 listopada 1989 r.<sup>6</sup>, Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych sporządzona 13 grudnia 2006 r.<sup>7</sup> Gwarancje poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania można odnaleźć również w art. 7 Karty Praw Podstawowych UE, w pochodnym prawie europejskim<sup>8</sup> oraz w orzecznictwie

<sup>1</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78 poz. 483 ze zm.).

<sup>2</sup> M. Wild, *Komentarz do art. 47 [w:] Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, nb 66; Z. Cieślak w zdaniu odrębnym do wyroku TK z 2 lipca 2009 r., sygn. akt K 1/07, OTK-A 2009, Nr 7, poz. 104.

<sup>3</sup> Zob. wyrok TK z 2 kwietnia 2001 r., sygn. akt SK 10/00, OTK 2001, Nr 3, poz. 52.

<sup>4</sup> Dz.U. 1977 Nr 38 poz. 167.

<sup>5</sup> Dz.U. 1977 Nr 38 poz. 169.

<sup>6</sup> Dz.U. 1991 Nr 120 poz. 526 ze zm.

<sup>7</sup> Dz.U. 2012 Nr 1169.

<sup>8</sup> Zob. dyrektywa nr 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG z 29 kwietnia 2004 r. (Dz.Ur. UE L Nr 158, s. 77); dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/54/UE z 16 kwietnia 2014 r. w sprawie środków ułatwiających korzystanie z praw przyznanych

TSUE wydanym na ich podstawie<sup>9</sup>. Podstawowe znaczenie przy kształtowaniu się konstytucyjnego rozumienia prywatności i życia rodzinnego należy przyznać art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przyjętej w Rzymie 4 listopada 1950 r.<sup>10</sup> Na jego mocy „Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego[...]”, nie ograniczając się do zakazu ingerencji władzy publicznej, a ponadto nakładając na państwo obowiązki pozytywne, które uczynią wskazane prawo skutecznym również w relacjach horyzontalnych<sup>11</sup>.

Dla określenia konstytucyjnego zakresu ochrony niezbędne jest przybliżenie pojęć: „rodzina”, „życie rodzinne” oraz „ochrona prawna”. Przy dokonywaniu wykładni przepisów konstytucyjnych nie wiążą definicje legalne zamieszczone w przepisach ustawowych<sup>12</sup>. Przepisy konstytucyjne mogą być interpretowane zarówno z pewnym odchyleniem ku autorytarnym kompetencjom państwa, jak i przy zachowaniu autonomii rodziny i ograniczeniu ingerencji państwa do niezbędnego minimum<sup>13</sup>.

---

pracownikom w kontekście swobodnego przepływu pracowników z 16 kwietnia 2014 r. (Dz. Urz. UE L Nr 128, s. 8).

<sup>9</sup> Zob. m.in. orzeczenie ETPCz z 13 czerwca 1979 r., Marckx p. Belgii, A31, raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z 10 grudnia 1977 r., skarga nr 6833/74; M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo*, t. II, s. 712; wyrok ETPCz z 12 lipca 2001 r., skarga nr 25702/94, K. i T. p. Finlandii; orzeczenie z 23 września 1994 r., Hokkanen p. Finlandii, A299-A, raport EKomPCz z 22 października 1993 r., skarga nr 19823/92; M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo*, t. II, s. 748–751; wyrok ETPCz z 23 czerwca 2005 r., Zawadka p. Polsce, skarga nr 48542/99.

<sup>10</sup> Dz.U. 1993 Nr 61 poz. 284 ze zm.; dalej: „Konwencja”.

<sup>11</sup> Wskład wspomnianego prawa wchodzi m.in. prawo do mieszkania z bliskimi krewnymi, co wiąże się dla państw członkowskich bądź z obowiązkami nieczynienia, jeśli jedno z nich jest zobowiązane do niewydalania osoby, bądź działania, jeśli jest zobowiązane do zezwalania konkretnej osobie na wjazd i pobyt na swoim terytorium (wyrok TSUE z 27 czerwca 2006 r., *Parlament Europejski przeciwko Radzie Unii Europejskiej*, skarga nr C-540/03, ECLI: EU: C: 2006: 429). Zob. wyrok ETPC z 13 czerwca 1979 r. *Marckx p. Belgii*, skarga nr 6833/74. Zob. szerzej: M. Wild, *Komentarz do art. 47 [w:] Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, Nb. 41–45.

<sup>12</sup> A. Mączyński, *Konstytucyjne podstawy życia rodzinnego [w:] Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa profesora Andrzeja Zolla*, t. I, red. P. Kardaś, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012, s. 765. Zob. orzeczenie TK z 14 marca 2000 r., sygn. akt P 5/99, *Legalis* nr 46394.

<sup>13</sup> T. Smoczyński, *Ochrona rodziny w Konstytucji RP*, „Państwo i Prawo” 1994, z. 2, s. 4.

Pojęcia „rodzina” i „życie rodzinne” użyte w Konstytucji nie są tożsame z potocznym rozumieniem tych pojęć<sup>14</sup>. Rodzina istnieje niezależnie od tego, czy jest poddana regulacji prawnej<sup>15</sup>. Jest najstarszą grupą społeczną, tzw. podstawową komórką społeczną<sup>16</sup>. Pojęcie to można odnieść do rodziców i ich dzieci, jak i do szerszego kręgu osób połączonych pochodzeniem od wspólnego przodka, albo związanych wspólnością bytu „pod jednym dachem”<sup>17</sup>.

W ustawodawstwie zwykłym są przepisy (KRO<sup>18</sup> i ustaw szczególnych<sup>19</sup>), które odnoszą się do rodziny, a nawet ją definiują<sup>20</sup>. W języku prawnym nazwa „rodzina” pojawia się jako fragment nazw złożonych, np. „potrzeby rodziny”, „dobro rodziny”, „sprawy rodziny”<sup>21</sup>.

Skład rodziny opiera się na stosunku prawnorodzinnym, jaki powstaje w wyniku zawarcia małżeństwa lub urodzenia dziecka. Ustawodawca uważa za rodzinę samą parę małżonków i w przepisach<sup>22</sup> formułuje ich obowiązki<sup>23</sup>.

<sup>14</sup> Zob. B. Banaszak, M. Zieliński, *Konstytucyjne i ustawowe pojęcie rodziny*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 7, s. 352 i n.; M. Dobrowolski M., *Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 1999, nr 4, s. 21 i n.

<sup>15</sup> A. Mączyński, *op.cit.*, s. 757.

<sup>16</sup> T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022, s. 3. Zob. art. 10 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r. (Dz.U. 1977 Nr 38 poz. 169). Zob. L. Kocik, *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia ponowoczesnego świata*, Kraków 2006, s. 62–63; wyrok TK z 12 kwietnia 2011 r., sygn. akt SK 62/08 (Dz.U. Nr 87 poz. 492).

<sup>17</sup> T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *op.cit.*, s. 3; A. Mączyński, *op.cit.*, s. 757. Rodzina podlega ewolucji. Pojawiają się nowe formy życia rodzinnego i sposoby powstania rodziny, np. koabitacja trwała albo krótkotrwała mężczyzny i kobiety. Inną postacią wspólnego życia jest partnerstwo osób różnej płci oraz osób tej samej płci.

<sup>18</sup> Ustawa z 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1359 ze zm.), dalej: KRO.

<sup>19</sup> Ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz.U. 2022 poz. 615 ze zm.), ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. 2021 poz. 2268 ze zm.).

<sup>20</sup> Zob. art. 23, 27, 134 KRO, art. 3 pkt 16 ustawy o świadczeniach rodzinnych, art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej.

<sup>21</sup> A. Mączyński, *op.cit.*, s. 767. Przykładem ustawowej regulacji pojęcia „rodziny” jest austriacki kodeks cywilny, który w § 40 przewiduje: „*Unter Familie werden die Stammeleiter mit allen ihren Nachkommen verstanden*”.

<sup>22</sup> Zob. art. 27 KRO.

<sup>23</sup> Zob. szerzej: T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *op.cit.*, s. 7; odmiennie A. Mączyński, który wskazuje, że bezdzietni małżonkowie nie stanowią rodziny, która powstaje dopiero z chwilą przyjscia na świat dziecka. A. Mączyński, *op.cit.*, s. 772.

Do rodziny założonej przez małżonków należą ich wspólne dzieci oraz dziecko jednego z małżonków (pasierb)<sup>24</sup>. W skład rodziny wchodzi osoby związane stosunkiem przysposobienia<sup>25</sup>.

Fundamentem rodziny w ujęciu socjologicznym<sup>26</sup>, jak i prawnym, jest para składająca się z mężczyzny i kobiety<sup>27</sup>.

Odpowiedź na pytanie: – W jakim znaczeniu użyto w Konstytucji terminu „rodzina”? pozwala doprecyzować przedmiot ochrony<sup>28</sup>. „Rodzina” – to wspólnota rodziców, najczęściej małżeństwa i dzieci. Rodzina może być „pełna”, w tym „wielodzietna” lub „niepełna”. Rodzina „pełna” składa się z dwojga osób dorosłych pozostających we wspólnocie domowej oraz wychowywanego przez nie wspólnego dziecka (dzieci). Rodzinę „niepełną” tworzy jeden dorosły i wychowywane przez niego dziecko (dzieci)<sup>29</sup>. Rodzina to grupa ludzi realizująca wspólne cele (dobro poszczególnych osób) oraz pozostająca ze sobą w ścisłych i trwałych relacjach (więzi rodzinne pomiędzy małżonkami, pomiędzy nimi a ich dziećmi oraz pomiędzy samymi dziećmi)<sup>30</sup>. Pojęcie „rodzina”<sup>31</sup> zakłada ochronę pewnej skomplikowanej rzeczywistości społecznej będącej sumą stosunków łączących rodziców i dzieci oraz relacje powstające na zasadzie więzów krwi (przysposobienia)<sup>32</sup>.

<sup>24</sup> T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *op.cit.*, s. 7.

<sup>25</sup> *Ibidem*, s. 334. Zob. *Prawna ochrona rodziny – skrypt dla studentów pedagogiki i innych nauk społecznych*, red. M. Andrzejewski, K. Jadach, Warszawa 2018, s. 12–13. Zob. art. 121 KRO.

<sup>26</sup> Z. Tyszka, *Socjologia rodziny*, Warszawa 1979, s. 54, 74; F. Adamski, *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*, Warszawa 1984, s. 19; T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *op.cit.*, s. 3–4.

<sup>27</sup> T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *op.cit.*, s. 4.

<sup>28</sup> Wyrok TK z 12 kwietnia 2011 r., sygn. akt SK 62/08, Legalis nr 311533. Zob. w szczególności: art. 18, 33 ust. 1, 47, 48, 53 ust. 3, 71, 65 ust. 3, 68 ust. 3, 72, 64, 21, 23 Konstytucji. Co do zakresu znaczeniowego pojęcia „rodzina” zob. M. Stęblewski, *Rodzina jako wartość konstytucyjna*, „Przegląd Konstytucyjny” 2021, nr 3, s. 127–144.

<sup>29</sup> Sygn. akt SK 62/08.

<sup>30</sup> T. Dobrowolski, *Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 1999, nr 4, s. 23.

<sup>31</sup> Etymologia nazwy „rodzina” jest związana ze słowem rodzic, co uzasadnia użycie tej nazwy dla oznaczenia grupy osób powstałej w wyniku urodzenia, a zatem obejmującej rodziców i ich dziecko lub dzieci. A. Mączyński, *op.cit.*, s. 767; por. orzeczenie TK, sygn. akt SK 62/08.

<sup>32</sup> Orzeczenie TK z 28 maja 1997 r., sygn. akt K 26/96, OTK 1997, Nr 2, poz. 19.

Pojęcie „życie rodzinne” obejmuje relacje do współmałżonka oraz osób pozostających w stosunku pokrewieństwa oraz powinowactwa<sup>33</sup>, stan cywilny oraz więzi między bliskimi członkami rodziny. Na jego treść składa się prawo do osobistej styczności z najbliższymi członkami rodziny, gwarancja ustalenia więzów rodzinnych<sup>34</sup>, w tym prawo do poznania rzeczywistego genetycznego pochodzenia<sup>35</sup>, bliskość i stabilność relacji rodzinnych, bezpieczeństwo dziecka, godziwe warunki wychowania i rozwoju<sup>36</sup>, wolność posiadania dzieci<sup>37</sup>, trwałość rodziny<sup>38</sup>, informacje o życiu rodzinnym, doświadczenia pokoleń danej rodziny i pamięć o nich<sup>39</sup>, niezależność rodziny w podejmowaniu decyzji<sup>40</sup>, wyboru miejsca zamieszkania, a także sposobu wychowania dzieci<sup>41</sup>.

Artykuł 47 powinien być odczytywany „w kontekście” art. 18 ustawy zasadniczej<sup>42</sup>. Mowa w nim o prawie do „ochrony prawnej”<sup>43</sup>, które nakłada na władzę publiczną obowiązek zagwarantowania jednostce rzeczywistych środków prawnych do ochrony przed naruszeniem. W razie zagrożenia lub naruszenia wartości określonych w art. 47 na organach władzy publicznej ciąży obowiązek zapewnienia odpowiedniego remedium<sup>44</sup>, w szczególności ochrony sądowej<sup>45</sup>.

<sup>33</sup> M. Wild, *op.cit.*, nb 65; zob. także A. Mączyński, *op.cit.*, s. 770; T. Smoczyński, *op.cit.*, s. 8 i n.

<sup>34</sup> Zob. D. Świącka, *Ochrona więzi rodzinnych w świetle polskiego sądownictwa*, „Przedsiębiorstwo i Prawo” 2022, nr 13, s. 36 i n.

<sup>35</sup> M. Nazar, *op.cit.*, s. 118.

<sup>36</sup> Wyrok TK z 28 kwietnia 2003 r., sygn. akt K 18/02, Legalis nr 56665.

<sup>37</sup> M. Urbaniak, *op.cit.*, s. 292.

<sup>38</sup> A. Siostrzonek-Sergiel, *Kilka uwag na temat zakresu konstytucyjnej ochrony rodziny*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 23, s. 1255.

<sup>39</sup> Tak: B. Banaszak, *Komentarz do art. 47 [w:] B. Banaszak, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2012, nb 5.

<sup>40</sup> Wyrok TK z 27 stycznia 1999 r., sygn. akt K 1/98, Legalis nr 43179.

<sup>41</sup> A. Siostrzonek-Sergiel, *op.cit.*, 1254–1255.

<sup>42</sup> Wyroki TK: z 26 listopada 2013 r., sygn. akt P 33/12, OTK-A 2013, Nr 8, poz. 123, z 27 stycznia 1999 r., sygn. akt K 1/98, OTK 1999, Nr 1, poz. 3.

<sup>43</sup> A. Mączyński, *op.cit.*, s. 773.

<sup>44</sup> Zob. szerzej: M. Wild, *op.cit.*, nb 51–52.

<sup>45</sup> Sygn. akt SK 10/00. Jeżeli przepisy prawne nie przewidują sądowej ochrony prywatności jednostki, są one uznawane za niezgodne z Konstytucją RP (wyrok TK z 18 lipca 2011 r., sygn. akt K 25/09, OTK-A 2011, Nr 6, poz. 57). Zob. szerzej: M. Wild, *op.cit.*, nb 51–52.

Przedmiot ochrony obejmuje relacje: małżeńską<sup>46</sup>, pokrewieństwa, powinowactwa i rodzicielstwa. Relacja rodzicielstwa nie ogranicza się do stosunków rodziców względem dzieci pozostających w małżeństwie, ale odnosi się też do dzieci pozamałżeńskich<sup>47</sup>. Ochronie podlega relacja ojcostwa i macierzyństwa w stosunku do dzieci już narodzonych, jak i dzieci w prenatalnej fazie życia<sup>48</sup>. Pozostałe formy stosunków łączących jednostki podlegają ochronie wynikającej z ochrony życia prywatnego<sup>49</sup>.

## II. Konstytucyjny model prawnej ochrony rodziny i życia rodzinnego

Regulacja zawarta w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. odnosząca się do rodziny (życia rodzinnego) jest obszerna<sup>50</sup>. Kreuje konstytucyjny model prawnej ochrony rodziny i życia rodzinnego. Najistotniejszy jest jej art. 18, który chroni wartości związane z funkcjonowaniem jednostki w społeczeństwie: małżeństwo – jako związek kobiety i mężczyzny, rodzinę, macierzyństwo i rodzicielstwo<sup>51</sup>. Ma podstawowe znaczenie dla określenia zasad polityki państwa w stosunku do małżeństwa i rodziny<sup>52</sup> i jest uznany za „konstytucyjną zasadę naczelną”<sup>53</sup>. W art. 18 ustrojodawca objął ochroną nie tylko samą rodzinę,

<sup>46</sup> W tradycyjnym ujęciu jako związku kobiety i mężczyzny. Zob. E. Łętowska, J. Woleński, *Instytucjonalizacja związków partnerskich a Konstytucja RP z 1997 r.*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 6, s. 15–20.

<sup>47</sup> Sygn. akt P 33/12.

<sup>48</sup> Orzeczenie TK z 27 maja 1997 r., sygn. akt K 26/96, OTK 1997, Nr 2, poz. 19; zob. również orzeczenia TK: sygn. akt SK 61/06, sygn. akt P 33/12.

<sup>49</sup> Zob. J. Winiarz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1992, s. 16; M. Nazar, *Niektóre zagadnienia małżeństwa i rodziny w świetle unormowań Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, „Rejent” 1997, nr 5, s. 103–104; J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1995, s. 75, O.M. Piaskowska, P.F. Piesiewicz, *Prawo do zawarcia związku jedнопłciowego jako wyraz poszanowania prawa do ochrony życia prywatnego i rodzinnego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018, nr 5, s. 13–22; M. Stęblewski, *Rodzina jako wartość konstytucyjna*, „Przegląd Konstytucyjny” 2021, nr 3, s. 121–144; B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 118–119; M. Urbaniak, *Konstytucyjny status rodziny a prawo do rodzicielstwa*, „Pielęgniarstwo Polskie” 2013, nr 4, s. 290–291; M. Wild, *op.cit.*, nb 66–68.

<sup>50</sup> Zob. szerzej: A. Mączyński, *op.cit.*, s. 764; M. Poniatowski, *op.cit.*, s. 147.

<sup>51</sup> W. Borysiak, *op.cit.*, nb 1.

<sup>52</sup> Zob. wyrok TK z 10 lipca 2000 r., sygn. akt SK 21/99, OTK 2000, Nr 5, poz. 144.

<sup>53</sup> W. Borysiak, *op.cit.*, nb 3.



ale również poszczególne jej dobra (małżeństwo, macierzyństwo i rodzicielstwo)<sup>54</sup>. Do pozostałych przepisów zaliczamy: zasadę ochrony prawnej życia rodzinnego (art. 47), zasadę równych praw w życiu rodzinnym kobiet i mężczyzn (art. 33 ust. 1), prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem (art. 48 ust. 1), zasadę dobra rodziny jako celu polityki społeczno-gospodarczej państwa (art. 71), zasadę ochrony praw dziecka (art. 72 ust. 1), obowiązek poinformowania rodziny o pozbawieniu wolności jednostki (art. 41 ust. 2), obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku (art. 68 ust. 3), zasadę ochrony osób niepełnosprawnym (art. 69). Konstytucyjne określenia „ochrona” i „opieka” zawierają w sobie zakres obowiązków państwa względem rodziny. Wynikające z nich działania nie mogą jednak prowadzić do przejmowania odpowiedzialności za rodzinę. Państwo poprzez stanowione prawo oraz swoje instytucje powinno stymulować pożądane skutki społeczne<sup>55</sup>.

Konstytucyjna zasada prawnej ochrony rodziny i życia rodzinnego<sup>56</sup> wskazuje jako podmioty uprawnione osoby fizyczne, związane określonym węzłem rodzinnym<sup>57</sup>. Rodzina nie ma osobowości prawnej, nie może być odrębnym podmiotem praw i obowiązków, zwłaszcza o wymiarze majątkowym<sup>58</sup>. Wszelkie uprawnienia, preferencje, roszczenia przysługują małżonkom i innym członkom rodziny<sup>59</sup>. Mogą domagać się przed organami państwa ochrony praw stanu, praw majątkowych uwarunkowanych sytuacją rodzinnoprawną, praw socjalnych, praw osobistych wynikających z więzi rodzinnej z innym

<sup>54</sup> M. Dobrowolski, *op.cit.*, s. 25.

<sup>55</sup> *Ibidem*, s. 26.

<sup>56</sup> Odmienne niż zasada prawnej ochrony życia prywatnego. Zob. orzeczenie TK z 24 czerwca 1997 r., sygn. akt K 21/96, OTK 1997, Nr 2, poz. 23, w którym prawo do prywatności rozciągnięto na jednostki organizacyjne. Na temat wzajemnej relacji tych pojęć zob. A. Mączyński, *op.cit.*, s. 770.

<sup>57</sup> B. Banaszak, *Komentarz do art. 47...*, nb 1.

<sup>58</sup> Zob. wyroki TK: z 9 września 2003 r., sygn. akt SK 28/03, OTK-A 2003, Nr 7, poz. 74; z 4 września 2007 r., sygn. akt P 19/07, OTK-A 2007, Nr 8, poz. 9. Por. SK 62/08; M. Poniatowski, *Konstytucyjne podstawy udzielania pomocy społecznej dla rodziny [w:] Służąc rodzinie i ojczyźnie. Św. Janowi Pawłowi II w 100. rocznicę urodzin*, red. U. Bejma, M. Iżycki, L. Szot, Pelplin 2020, s. 150.

<sup>59</sup> T. Smyczyński, *op.cit.*, s. 6.

członkami rodziny, a także ochrony dóbr osobistych związanych z życiem rodzinnym<sup>60</sup>.

Podmiotami zobowiązanymi są organy władzy<sup>61</sup>. Na etapie stanowienia prawa jej realizacja oznacza konieczność respektowania nie tylko art. 18, ale też pozostałych przepisów Konstytucji, w tym tych, regulujących zagadnienia relacji pomiędzy rodzicami a dziećmi (np. art. 48 i 72) oraz ochronę rodziny (np. art. 71 ust. 1) i macierzyństwa (np. art. 71 ust. 2). Podmiot uprawniony może domagać się od władzy publicznej zapewnienia mu efektywnej ochrony wartości zagwarantowanych w art. 47 Konstytucji<sup>62</sup>, w tym podejmowania działań mających na celu niedopuszczenie do zagrożenia przez podmioty zewnętrzne tych wartości<sup>63</sup>. Ochrona relacji rodzinnej powinna uwzględniać przyjętą w Konstytucji wizję rodziny jako trwałego związku mężczyzny i kobiety nakierowanego na macierzyństwo i odpowiedzialne rodzicielstwo<sup>64</sup> i „stwarzać optymalne warunki dla rozwoju dziecka pod pieczę rodziców”<sup>65</sup>.

### **III. Realizacja konstytucyjnej zasady prawnej ochrony rodziny i życia rodzinnego w procesie stosowania prawa na przykładzie wybranego orzecznictwa**

Omawiana zasada stanowi ważną wskazówkę interpretacyjną w procesie stosowania prawa<sup>66</sup>. Wyraża podstawowe zasady aksjologii konstytucyjnej<sup>67</sup>,

---

<sup>60</sup> *Ibidem*.

<sup>61</sup> W. Borysiak, *op.cit.*, nb 170.

<sup>62</sup> M. Wild, *op.cit.*, nb 50.

<sup>63</sup> Tak A. Mączyński, *op.cit.*, s. 774; L. Garlicki, *Komentarz do art. 18 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku. Komentarz*, t. III, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, s. 5; W. Borysiak, *Komentarz do art. 18 [w:] Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, nb 172. Zob. wyroki TK: z 16 lipca 2007 r., sygn. akt SK 61/06, OTK-A 2007, Nr 7, poz. 77, z 25 lipca 2013 r., sygn. akt P 56/11, OTK-A 2013, Nr 6, poz. 85.

<sup>64</sup> Sygn. akt SK 62/08. Tak też: W. Borysiak, *op.cit.*, nb 8.

<sup>65</sup> Sygn. akt SK 61/06. Zob. A. Mączyński, *op.cit.*, s. 770.

<sup>66</sup> J. Braciak, *Prawo do prywatności*, Warszawa 2004, s. 164; B. Banaszak, *Komentarz do art. 47...*, nb 1.

<sup>67</sup> Zob. wyrok TK z 4 maja 2004 r., sygn. akt K 8/03, OTK-A 2004, Nr 5, poz. 37; L. Garlicki, *op.cit.*, s. 2; M. Poniatowski, *op.cit.*, s. 157.

zakłada, iż rodzina jako zjawisko społeczne i jako instytucja prawna należą do wartości samoistnych, pełniąc jednocześnie rolę instrumentalną w odniesieniu do ładu społecznego i porządku prawnego<sup>68</sup>.

W obszarze sądownictwa administracyjnego zasada ta oddziałuje na decyzje stosowania prawa m.in. w sprawach dotyczących pobytu cudzoziemców na terytorium RP, szczepień ochronnych, czy przysługiwania uprawnień do świadczeń rodzinnych. Użyte w art. 47 Konstytucji słowo „każdy” oznacza, że ochrona odnosi się nie tylko do obywateli polskich, ale także do cudzoziemców<sup>69</sup>. Ochrona rodziny może przemawiać za uprzywilejowaniem traktowania cudzoziemca korzystającego z prawa połączenia się z rodziną<sup>70</sup>. Udzielenie cudzoziemcowi prawa do pobytu jest związane z wykonywaniem pozytywnego obowiązku państwa do poszanowania życia rodzinnego<sup>71</sup>. Skarga cudzoziemca, będącego małżonkiem obywatela polskiego, na odmowę wydania wizy krajowej w celu odwiedzin u rodziny<sup>72</sup>, nie podlega odrzuceniu<sup>73</sup>, jeżeli wydanie wizy ma na celu realizację prawa do życia rodzinnego<sup>74</sup>. W wyroku z 22 listopada 2019 r.<sup>75</sup>, WSA w Łodzi oceniając zasadność odmowy przyznania świadczeń rodzinnych osobie, która sprawowała osobistą pieczę nad dziećmi<sup>76</sup> przyjął, że niezgodne z konstytucyjną zasadą ochrony praw dziecka byłoby zawężenie grupy osób legitymowanych do otrzymania zasiłku rodzinnego wyłącznie do osób, które faktycznie opiekują się dzieckiem, ale pod warun-

<sup>68</sup> T. Smoczyński, *op.cit.*, s. 5.

<sup>69</sup> R. Kubik, *Kontrola pobytu cudzoziemców na czas określony w Polsce a konstytucyjna zasada ochrony rodziny w świetle unormowań prawnych i aktualnego orzecznictwa sądów administracyjnych*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2017, nr 22(1), s. 201.

<sup>70</sup> Zob. J. Chlebny, *Łączenie rodzin cudzoziemców*, Warszawa 2022, s. 1–7.

<sup>71</sup> Wyrok NSA z 6 lipca 2021 r., sygn. akt II OSK 2727/20, Legalis nr 2595986.

<sup>72</sup> Art. 60 ust. 1 pkt 2 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz.U. 2021 poz. 2354 ze zm.).

<sup>73</sup> Art. 5 pkt 4 ustawy z 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. 2022 poz. 329 ze zm.).

<sup>74</sup> Postanowienie NSA z 18 stycznia 2022 r. sygn. akt II OSK 2373/21, Legalis nr 2851877, wyrok WSA w Warszawie z 3 sierpnia 2011 r., sygn. akt V SA/Wa 2919/10, Legalis nr 394611.

<sup>75</sup> Wyrok WSA w Łodzi z 22 listopada 2019 r., sygn. akt II SA/Łd 239/19, Legalis nr 2258140.

<sup>76</sup> Art. 3 pkt 14 i art. 4 pkt 2 ustawy z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz.U. 2022 poz. 65 ze zm.).

kiem, że wystąpiły do sądu opiekuńczego o przysposobienie dziecka. Prawo do zasiłku rodzinnego wywodzone jest ze współstosowania ustawy i Konstytucji<sup>77</sup>. W kwestii obowiązkowych szczepień ochronnych NSA przyjął trafnie, że konieczność wykonania obowiązku poddania osoby małoletniej obowiązkowym szczepieniom nie pozostaje w sprzeczności z art. 8 ust. 1, art. 31 ust. 2, art. 47 Konstytucji oraz art. 8 ust. 1 Konwencji. Obowiązek władz publicznych do zwalczania chorób epidemicznych nie pozostaje w sprzeczności z poszanowaniem życia prywatnego i rodzinnego jednostki<sup>78</sup>. W kontekście prawa do odmowy zeznań przez członków rodziny, traktowanego jako standard procesowy, NSA podkreślił, iż przyjęte rozwiązanie<sup>79</sup> jest skutkiem dokonanego przez ustawodawcę wyważenia racji między procesową zasadą prawdy obiektywnej i innymi wartościami chronionymi prawem. Ustawodawca godzi się na ograniczenia w dążeniu do jej osiągnięcia ze względu na wagę innych, bardziej istotnych wartości. Jedną z tych wartości jest ochrona więzi rodzinnych (art. 47 Konstytucji) i ochrony rodziny (art. 18 Konstytucji)<sup>80</sup>.

Także sądy powszechne oraz SN odwołują się w swoich rozstrzygnięciach do konstytucyjnej zasady prawnej ochrony życia rodzinnego. Zasada ta stanowiła podwaliny do sformułowania poglądu, że istnieje i podlega ochronie dobro osobiste, którego istotą są więzi rodzinne i szczególnie więź emocjonalna między członkami rodziny<sup>81</sup>. W uchwale z 22 października 2010 r.<sup>82</sup> SN rozstrzygnął, że najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 KC w związku z art. 24 § 1 KC zadość-

<sup>77</sup> Wyroki: WSA w Łodzi z 22 listopada 2019 r., sygn. akt II SA/Łd 239/9, Legalis nr 2258140, WSA w Łodzi z 16 października 2018 r., sygn. akt II Sa/Łd 532/18, Legalis nr 1839903; NSA z 1 sierpnia 2019 r., sygn. akt I OSK 202/19, Legalis nr 2364780.

<sup>78</sup> Wyrok NSA z 5 maja 2022 r., sygn. akt II OSK 2047/19, Legalis nr 2711133.

<sup>79</sup> Art. 83 § 1 i 2 ustawy z 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. 2022 poz. 2000 ze zm.).

<sup>80</sup> Wyrok NSA z 16 listopada 2021 r., sygn. akt I OSK 2283/19, Legalis nr 2696780.

<sup>81</sup> D. Świącicka, *Ochrona rodziny w świetle polskiego sądownictwa*, „Przedsiębiorstwo i Prawo” 2022, nr 13, s. 42.

<sup>82</sup> Uchwała SN z 22 października 2010 r., sygn. akt III CZP 76/10, Legalis 254081. W uchwale tej SN rozważał kwestię dopuszczalności dochodzenia roszczenia o zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę doznaną wskutek śmierci osoby najbliższej na gruncie stanu prawnego obowiązującego przed nowelizacją art. 446 KC, dokonaną ustawą z 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 116 poz. 731) i ewentualnej podstawy prawnej uzasadniającej to roszczenie. Tak też wyroki SN: z 14 stycznia 2010 r., sygn.

uczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed 3 sierpnia 2008 r. Zdaniem SN, trudno byłoby znaleźć argumenty sprzeciwiające się zaliczeniu do tego katalogu także więzi rodzinnych. Więzi te stanowią fundament prawidłowego funkcjonowania rodziny i podlegają ochronie prawnej (art. 18 i 71 Konstytucji RP, art. 23 KRO). SA w Białymstoku w wyroku z 9 grudnia 2016 r., podkreślił, że z uwagi na rangę dobra osobistego w postaci „prawa do życia w rodzinie”, jako szczególnej więzi łączącej członków rodziny, wywodzonego z wartości konstytucyjnych, powinno ono w hierarchii wartości zasługiwać na wzmoczoną ochronę. Naruszenie tego dobra stanowi dalece większą dolegliwość psychiczną dla członka rodziny zmarłego niż w przypadku naruszenia innych dóbr osobistych<sup>83</sup>. W wyroku z 18 października 2019 r.<sup>84</sup> SN podkreślił, że ochrona dziecka przed demoralizującym wpływem środków masowego przekazu może stanowić podstawę ograniczenia wolności wypowiedzi czy wolności gospodarczej.

Istotną rolę odgrywa omawiana zasada w sprawach o prawa stanu. Należy zwrócić uwagę, iż dopiero w rezultacie nowelizacji KRO w 2004 r.<sup>85</sup> legitymację procesową do wytoczenia powództwa uzyskał domniemany ojciec dziecka<sup>86</sup>. Wcześniej TK uznał, że dotychczasowy brak możliwości żądania biologicznego ojca ustalenia własnego ojcostwa jest niezgodny z konstytucyjną zasadą równouprawnienia mężczyzny i kobiety<sup>87</sup>, natomiast ETPC w sprawie *Różański v. Polsce* uznał, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji z powodu braku przepisów, które zezwalałyby skarżącemu na wszczęcie we własnym

---

akt IV CK 307/09, OSP 2011, Nr 2, poz. 15; z 7 kwietnia 2016 r., sygn. akt III CSK 217/15, Legalis nr 1472786, z 21 października 2009 r., sygn. akt I PK 97/09, LEX nr 558566.

<sup>83</sup> Wyroki SA: w Białymstoku z 9 grudnia 2016 r., sygn. akt I ACa 578/16, Lex nr 2229142; w Gdańsku z 23 września 2005 r., sygn. akt I ACa 554/05, Legalis nr 77703. W uchwale (7) z 22 października 2019 r., sygn. akt I NSNZP 2/19, Legalis nr 2236263, SN wskazał, że więzi rodzinne nie są dobrem osobistym, a osobom najbliższym poszkodowanego, który doznał szkody na osobie (bez względu na jej intensywność), nie przysługuje z tego tytułu roszczenie o zadośćuczynienie.

<sup>84</sup> Wyrok SN z 18 października 2019 r., sygn. akt I NSK 60/18, Legalis nr 2236362.

<sup>85</sup> Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2004 Nr 162 poz. 1691).

<sup>86</sup> Art. 84 § 1 KRO.

<sup>87</sup> Wyrok TK z 28 kwietnia 2003 r., sygn. akt K 18/02, OTK-A 2003, Nr 4, poz. 32.

imieniu procedury w celu ustalenia jego ojcostwa<sup>88</sup>. Przykładem pozytywnej realizacji konstytucyjnej ochrony prawnej życia rodzinnego jest, zapadłe w poprzednim stanie prawnym, postanowienie SN z 18 lipca 1969 r.<sup>89</sup>, którym wskazano, że matka może dochodzić sądowego ustalenia ojcostwa, choćby była pozbawiona władzy rodzicielskiej i choćby sprzeciwiał się temu opiekun dziecka, gdyż wymaga tego dobro dziecka<sup>90</sup>. W wyroku SN z 18 sierpnia 1999 r.<sup>91</sup> wyjaśniono, iż w sprawie z powództwa prokuratora o unieważnienie uznania dziecka przez mężczyznę, który nie jest jego ojcem biologicznym, unieważnienie uznania nie narusza prawa do życia prywatnego i rodzinnego, o jakim traktuje art. 8 Konwencji oraz art. 31 i 47 Konstytucji.

Także w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem niezbędne jest respektowanie zasady prawnej ochrony życia rodzinnego wspartej zasadą dobra dziecka. Zakazanie kontaktów stanowi najdotkliwszą postać ingerencji sądu opiekuńczego w sposób styczności rodzica z dzieckiem. Z tej przyczyny instytucja ta winna znaleźć zastosowanie w sytuacjach wyjątkowych, dlatego że godzi w naturalne prawo dziecka i rodziców do poznania się, przekazywania wzorca życia społecznego oraz utrzymywania bliskości. Znajduje to odzwierciedlenie w ochronie zapewnianej przez art. 18 Konstytucji RP. W uchwale z 5 czerwca 2012 r.<sup>92</sup> SN uznał, że prawo do utrzymywania przez rodziców kontaktów z dzieckiem jest uprawnieniem odrębnym od władzy rodzicielskiej, wynikającym z najbliższego pokrewieństwa, ale ściśle z tą władzą związane i służy realizacji zasady dobra dziecka. Co do zasady zerwanie osobistej styczności z rodzicami stoi w sprzeczności z dobrem dziecka, nawet wówczas gdy zachodzą przesłanki do pozbawienia lub ograniczenia wykonywania przez nich władzy rodzicielskiej nad dzieckiem<sup>93</sup>.

Zgodnie z wyrokiem ETPC z 12 lutego 2013 r. „Wzajemne cieszenie się swoim towarzystwem przez rodzica i dziecko stanowi podstawowy element życia rodzinnego. Decyzja sądu krajowego, na mocy której skarżący został pozba-

<sup>88</sup> Zob. wyrok ETPC z 18 maja 2006 r. Różański p. Polsce, skarga nr 55339/00.

<sup>89</sup> Postanowienie SN z 18 lipca 1969 r., sygn. akt III CRN 423/68, OSPiKA 1970, Nr 1, poz. 7.

<sup>90</sup> W. Stojanowska [w:] *Prawo rodzinne i opiekuńcze. System Prawa Prywatnego*, t. 12, red. T. Smyczyński, Wyd. 2, Warszawa 2011, s. 191.

<sup>91</sup> Wyrok SN z 18 sierpnia 1999 r., sygn. akt II CKN 321/99, Legalis nr 45189.

<sup>92</sup> Uchwała SN (7) z 5 czerwca 2012 r., sygn. akt III CZP 72/11, Legalis nr 490658.

<sup>93</sup> Por. postanowienia SN z 7 listopada 2000 r., sygn. akt I CKN 1115/00, Legalis nr 48691.

wiony wskazanego elementu, stanowiła ingerencję w jego prawo do poszanowania życia rodzinnego” naruszając art. 8 Konwencji<sup>94</sup>. Zgodnie z wyrokiem ETPC z 7 lutego 2017 r.<sup>95</sup> wzajemna radość dziecka i rodzica ze wspólnego przebywania stanowi fundamentalny element „życia rodzinnego” w znaczeniu art. 8 Konwencji. Jeżeli sprawa dotyczy sporów rodzicielskich o dzieci, do Trybunału nie należy zastępowanie kompetentnych władz krajowych przy regulowaniu kwestii kontaktu, lecz raczej weryfikowanie zgodności wydanych postanowień z Konwencją, przy zastosowaniu marginesu swobody. Czyniąc to należy ustalić czy podane powody usprawiedliwiają środki powzięte w celu zabezpieczenia praw rodzica dotyczących jego życia rodzinnego, są wystarczające i odpowiednie. Obowiązek władz krajowych podjęcia środków ułatwiających kontakt dziecka z rodzicem nie wykonującym władzy rodzicielskiej po rozwodzie nie jest, mimo wszystko, absolutny. Rozważania opierają się głównie na tym czy władze podjęły wszystkie konieczne środki w celu ułatwienia kontaktu, takie których można było rozsądnie oczekiwać w wyjątkowych okolicznościach danej sprawy. Ostatecznie, najlepszy interes dziecka musi być najważniejszą przesłanką, która ze względu na swą naturę i powagę, przeważa nad interesami rodziców<sup>96</sup>.

Z przepisów Konstytucji dotyczących prawnej ochrony rodziny wynikają obostrzenia dotyczące rozwiązania małżeństwa oraz nakaz uwzględniania przez władze publiczne ochrony tych dwóch wartości w toku procedury zmierzającej do ustania małżeństwa<sup>97</sup>. W świetle regulacji art. 18 Konstytucji RP uznać należałoby, że np. regulacja umożliwiająca ustanie małżeństwa na samo żądanie małżonków, bez ingerencji władzy sądowniczej (np. na podstawie samych zgodnych oświadczeń składanych przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego), musiałaby być uznana za niekonstytucyjną<sup>98</sup>. Rozpatrując

---

<sup>94</sup> Zob. wyrok ETPC z 12 lutego 2013 r., Vojnity p. Węgrom, skarga nr 29617/07, Legalis nr 1066854. W sprawie tej skarżący utrzymywał regularne kontakty z synem do chwili wydania decyzji sądu krajowego, w której został pozbawiony wszelkich praw do kontaktu z dzieckiem.

<sup>95</sup> Wyrok ETPC z 7 lutego 2017 r., Wdowiak p. Polsce, skarga nr 28768/12, Legalis nr 1569178.

<sup>96</sup> *Ibidem*.

<sup>97</sup> W. Borysiak, *Komentarz do art. 18 [w:] Konstytucja RP*, t. 1, *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.

<sup>98</sup> *Ibidem*.

skargę<sup>99</sup> w sprawie, w której polskie sądy odmówił udzielenia rozwodu skarżącemu, gdyż uznały, że skarżący był jedyną osobą odpowiedzialną za rozpad małżeństwa, ponieważ nie udało mu się przestrzegać obowiązku wierności<sup>100</sup>, ETPC wskazał, że choć zgodnie z art. 8 Konwencji, *de facto* rodziny i związku międzyludzkie są chronione, taka ochrona nie oznacza, że należy w szczególny sposób dokonać uznania prawnego nowego związku osoby żądającej rozwodu, w sytuacji uzasadnionej odmowy udzielenia rozwodu przez małżonka niewinnego rozkładu pożycia.

W prawie polskim ustawodawca preferuje ustawowy ustrój wspólności dorobku, który uznaje za optymalny dla typowej rodziny. W tym ustroju każde z małżonków zachowuje wyłączne uprawnienia do majątku nabytego przed małżeństwem, natomiast prawa majątkowe nabyte później, jako należące do wspólności małżonków, tworzą podstawy materialne bytu rodziny. W uchwale z 9 czerwca 1976 r. jako cele ustroju wspólności majątkowej wskazano umacnianie rodziny oraz zapewnienie jej ustabilizowanej bazy materialnej<sup>101</sup>. W wyroku z 31 stycznia 2003 r.<sup>102</sup> SN powtórzył te stwierdzenia, a ponadto wskazał, że ustrój wspólności ustawowej najpełniej realizuje zasadę równych praw obojga małżonków w dziedzinie stosunków majątkowych stanowiących materialną podstawę funkcjonowania rodziny. W wyroku z 4 listopada 2004 r. SN uznał dobro rodziny za cel ustroju małżeńskiej wspólności ustawowej<sup>103</sup>. SN odmówił natomiast trafnie ochrony zagwarantowanej w Konstytucji związkom pozamałżeńskim w sprawach majątkowych. Pożycie w związku pozamałżeńskim nie może stać się źródłem praw i obowiązków, jakie związane są z ochroną małżonków i rodziny przez nich założonej. Do rozliczenia konkubinatu brak jest możliwości stosowania zarówno wprost, jak i przez analogię przepisów z zakresu małżeńskich stosunków majątko-

<sup>99</sup> Wyrok ETPC z 10 stycznia 2017 r., Babiarcz p. Polsce, skarga nr 1955/10.

<sup>100</sup> Zgodnie z art. 56 § 3 KRO, rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

<sup>101</sup> Uchwała SN (PSIC) z 9 czerwca 1976 r. Zalecenia kierunkowe w sprawie wzmożenia ochrony rodziny, sygn. akt III CZP 46/75, OSNCP 1976, Nr 9, poz. 184.

<sup>102</sup> Wyrok z 31 stycznia 2003 r., sygn. akt IV CKN 1710/00, Legalis nr 59149.

<sup>103</sup> Wyrok SN z 4 listopada 2004 r., sygn. akt V CK 215/04, Legalis nr 81647.



wych<sup>104</sup>. W wyroku z 20 stycznia 2016 r.<sup>105</sup> SA w Łodzi wskazał, że „Do rozliczenia konkubinatu nie można stosować ani wprost, ani przez analogię, przepisów z zakresu małżeńskich stosunków majątkowych. W przeciwieństwie bowiem do związku małżeńskiego oraz małżeńskiej wspólności ustawowej, w przypadku konkubinatu z samego faktu wspólnego pożycia stron, prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego nie wynika domniemanie współwłasności (wspólności) poszczególnych rzeczy”.

We wszystkich przywołanych orzeczeniach sądy dokonywały trafnie wykładni przepisów ustaw zwykłych w kontekście konstytucyjnej zasady ochrony prawnej rodziny i życia rodzinnego odwołując się też do postanowień Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Dokonana wykładnia zapewniła spójność regulacji ustawowej z konstytucyjną aksjologią prawnej ochrony rodziny i życia rodzinnego umożliwiając prawidłowe rozstrzygnięcie w analizowanej sprawie<sup>106</sup>.

#### IV. Podsumowanie

Konstytucyjna zasada ochrony prawnej rodziny i życia rodzinnego zobowiązuje organy stosujące ustawę zasadniczą do traktowania pozostałych przepisów odnoszących się do rodziny jako przepisów dopełniających powyższą zasadę, wzbogacających jej treść<sup>107</sup>. Konstytucja RP chroni interesy rodziny,

---

<sup>104</sup> Postanowienie SN z 27 czerwca 1996 r., sygn. akt III CZP 70/96, Legalis nr 30083; uchwała SN 2 lipca 1955, sygn. akt II CO 7/55, Legalis nr 637383.

<sup>105</sup> Wyroki SA: w Łodzi z 20 stycznia 2016 r., sygn. akt IACa 1055/15, Legalis nr 1409003; w Krakowie z 30 kwietnia 2015 r., sygn. akt IACa 233/15, Legalis nr 271250; w Białymstoku z 12 czerwca 2014 r., sygn. akt IACa 601/13, Legalis nr 1062549; wyroki SN: 5 października 2011 r., sygn. akt IV CSK 11/11, Legalis nr 464087; z 21 listopada 1997 r., sygn. akt I CKU 155/97, Legalis nr 31860.

<sup>106</sup> Nie zawsze omawiana zasada jest respektowana. Por. wyrok ETPC z 10 stycznia 2017 r., Nowakowski p. Polsce, skarga nr 32407/13, Legalis nr 1569178. W konkluzji Trybunał uznał, iż polskie sądy nie podjęły odpowiednich kroków w celu ułatwienia kontaktów skarżącego z jego synem. Tym samym władze polskie uchybiły swym pozytywnym obowiązkom z art. 8 Konwencji i naruszyły prawo skarżącego do poszanowania jego życia rodzinnego. Zob. też orzeczenie ETPC z 6 września 2005 r., Siemianowski p. Polsce, skarga nr 45972/99; wyrok ETPC z 19 czerwca 2007 r., Pawlik p. Polsce, skarga nr 11638/02, Legalis nr 128505.

<sup>107</sup> M. Dobrowolski, *op.cit.*, s. 33.

jednak w przypadku niewłaściwej interpretacji niektórych jej przepisów, czy wręcz w razie ich pomijania, poszczególne prawa rodziny mogą ulegać naruszeniu<sup>108</sup>. Zasadę prawnej ochrony rodziny i życia rodzinnego należy mieć na uwadze w procesie stosowania prawa, w szczególności w sprawach normujących stan cywilny (rodzinny), władzę rodzicielską<sup>109</sup> czy prawo do osobistej styczności (kontaktów) rodziców z dzieckiem<sup>110</sup>, prawo pobytu. Zasada ta powinna być respektowana w sprawach o rozwód, gdyż aksjologicznie zakłada trwałość (choć nie nierozwiązywalność) małżeństwa. Istotna jest dla wszystkich szeroko rozumianych spraw alimentacyjnych. Zasada ta powinna mieć bezpośrednie zastosowanie w szeroko pojętym ustawodawstwie socjalnym, opiece zdrowotnej, powinna oddziaływać na przebieg i wynik każdego postępowania (cywilnego, administracyjnego, karnego), w którym ochrona prawna rodziny i życia rodzinnego powinna determinować decyzję stosowania prawa w każdej rozstrzyganej sprawie. Wybrane judykaty potwierdzają postawioną tezę o konieczności szczególnego respektowania konstytucyjnej zasady prawnej ochrony rodziny i życia rodzinnego w praktyce orzeczniczej.

## Literatura

- Adamski F., *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*, Warszawa 1984.
- Babiuch H., *Konstytucyjne prawa rodziców w zakresie wychowania dziecka [w:] Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2012.
- Banaszak B., Zieliński M., *Konstytucyjne i ustawowe pojęcie rodziny*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 7.
- Borysiak W., *Komentarz do art. 18 [w:] Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek Warszawa 2016.
- Braciak J., *Prawo do prywatności*, Warszawa 2004.

<sup>108</sup> *Ibidem*.

<sup>109</sup> Zob. M. Nazar, *op.cit.*, s. 115–116.

<sup>110</sup> Zob. wyrok ETPC z 10 stycznia 2017 r., Nowakowski p. Polsce, skarga nr 32407/13, Legalis nr 1555850; wyrok ETPC z 7 lutego 2017 r., Wdowiak p. Polsce, skarga nr 28768/12. Zob. A. Szklanna, *Naruszenie prawa do poszanowania życia rodzinnego zagwarantowanego w EKPCz*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2010, nr 1, s. 18 i n.

- Chlebny J., *Łączenie rodzin cudzoziemców*, Warszawa 2022.
- Dobrowolski M., *Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 1999, nr 4.
- Garlicki L., *Komentarz do art. 18 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku. Komentarz*, t. III, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016.
- Ignatowicz J., *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1995.
- Kocik L., *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia ponowoczesnego świata*, Kraków 2006.
- Kubik R., *Kontrola pobytu cudzoziemców na czas określony w Polsce a konstytucyjna zasada ochrony rodziny w świetle unormowań prawnych i aktualnego orzecznictwa sądów administracyjnych*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2017, nr 22(1).
- Łętowska E., Woleński J., *Instytucjonalizacja związków partnerskich a Konstytucja RP z 1997 r.*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 6.
- Mączyński A., *Konstytucyjne podstawy życia rodzinnego [w:] Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa profesora Andrzeja Zolla*, t. I, red. P. Kardaś, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012.
- Nazar M., *Niektóre zagadnienia małżeństwa i rodziny w świetle unormowań Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, „Rejent” 1997, nr 5.
- Piaskowska O.M., Piesiewicz P.F., *Prawo do zawarcia związku jedнопłciowego jako wyraz poszanowania prawa do ochrony życia prywatnego i rodzinnego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2018, nr 5.
- Poniatowski M., *Konstytucyjne podstawy udzielania pomocy społecznej dla rodziny [w:] Służąc rodzinie i ojczyźnie. Św. Janowi Pawłowi II w 100. rocznicę urodzin*, red. U. Bejma, M. Iżycki, L. Szot, Pelplin 2020.
- Prawna ochrona rodziny skrypt dla studentów pedagogiki i innych nauk społecznych*, red. M. Andrzejewski, K. Jadach, Warszawa 2018.
- Siostrzonek-Sergiel A., *Kilka uwag na temat zakresu konstytucyjnej ochrony rodziny*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 23.
- Sitek B., Bednarek W., *Konstytucyjna ochrona rodziny a ideologia nowego ładu społecznego*, „Journal of Modern Science” 2014, nr 20.
- Smyczyński T., Andrzejewski M., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022.
- Smyczyński T., *Ochrona rodziny w Konstytucji RP*, „Państwo i Prawo” 1994, z. 2.
- Stęblewski M., *Rodzina jako wartość konstytucyjna*, „Przegląd Konstytucyjny” 2021, nr 3.
- Stojanowska W. [w:] *Prawo rodzinne i opiekuńcze. System Prawa Prywatnego*, T. 12, red. T. Smyczyński, Wyd. 2, Warszawa 2011.
- Szklanna A., *Naruszenie prawa do poszanowania życia rodzinnego zagwarantowanego w EKPCz*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2010, nr 1.
- Święcka D., *Ochrona więzi rodzinnych w świetle polskiego sądownictwa*, „Przedsiębiorstwo i Prawo” 2022, nr 13.

- Tyszka Z., *Socjologia rodziny*, Warszawa 1979.
- Urbaniak M., *Konstytucyjny status rodziny a prawo do rodzicielstwa*, „Pielęgniarstwo Polskie” 2013, nr 4.
- Wild M., *Komentarz do art. 47 [w:] Konstytucja RP, t. I, Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Winiarz J., *Prawo rodzinne*, Warszawa 1992.
- Zabrocki P.R., *Konstytucyjne ujęcie praw rodziny [w:] Dziecko w historii – między godnością a zniewoleniem, t. 1, Godność jako fundament praw człowieka*, red. E.J. Kryńska, Ł. Kalisz, A. Suplicka, Białystok 2021.
- Zieliński M., *Pojęcie rodziny a zmiany społeczne w Polsce*, „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny” 2012, nr 1.